

SÁRHIDAI GYULA

TENGEREK SZÜRKE FARKASAI

(*Maecenas, Budapest, 1989. 245 o.*)

A címben szürke tengeri farkasok, a címlapon tátott szájú fehér cápa villogtatja fogait. Ha ezek után természettudományos munkát gyanít a könyvben az olvasó a tenger farkasairól, netán a fehér cápa újabb rémtetteiről szeretne tájékozódni, meglepődve tapasztalhatja, hogy felültették. A borító és a cím csak álca, érdeklődést felkeltő, vásárlót csábító üzleti fogás.

Mert a könyv tengeralattjárókról, az az első és a második világháború neves búvárhajóbevetéseiről szól.

Miért akkor ez a félrevezető címlap? Talán a kiadó nem bízott abban, hogy a magyar olvasót érdekli a hadtörténet? Persze, tarthatott ettől és joggal, hiszen ezt az érdeklődést nem lehetett előre felmérni, mert Magyarországon az elmúlt negyven évben — legjobb tudásom szerint — tengeralattjárókról nem jelent meg könyv. Akiket ez érdekelt, azok csak valamilyen idegen nyelvű és külföldről, drága pénzen beszerzett munkából elégíthették ki tudás-szomjukat. Pedig e munkák száma nem csekély! Angol, német, francia, olasz nyelven számtalan mű ismerteti a két világháború búvárnaszádjainak és legénységüknek viszontagságos harcait, magának a tengeralattjárónak az építés- és fejlődéstörténetét.

Sárhidai Gyula könyvének — és a közreadására vállalkozó *Maecenas* Kiadónak — az az eléggé nem dicsérhető érdeme, hogy áttörték ezt a falat.

Külön ki kell emelni, hogy a szerző a könyv arányaihoz mérten elég részletesen szól az osztrák-magyar búvárhajókról is és ezzel helyére teszi hadtörténeti irodalmunkban az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének legalább az egyik ágát. Hiszen hazánkban ma már kevesen tudnak arról, hogy ilyesmi létezett, s hogy tengeralattjáró-saink — közöttük számtalan magyar — eredményesen állták meg helyüket a tengeri nemzetek halálos mérkőzésében. E szempontból különösen a „Magyarok a Monarchia tengeralattjáróin” című fejezet tanulságos. Emeli a munka értékét néhány pontos, az osztrák-ma-

gyar tengeralattjárók eredményeit bemutató táblázat. Nem említi a könyv, sajnós, hogy ezek a kis búvárnaszádok az Adrián kívül a Földközi-tengeren is jártak, közülük az U 27 — magyar tisztekkel — több mint három hónapig volt távol hazai kikötőjétől. Megrázó és erőteljes az „Utolsó torpedólovás az Adrián” című fejezet, amely rendkívül szemléltetően adja elő az 1918. október 2-i, Durazzó elleni, illetve az ezt a kikötőt védő hadműveletet. Ez a csata ugyanolyan elkeseredetten folyt, mint a több mint négy esztendőn át tartó háború kezdetén.

Ugyancsak megszívlelendő és tanulságos a korlátlan tengeralattjáró háborúról szóló fejezet, amely a tények birtokában új megvilágításba helyezi a brit királyi és a német császári haditengerészetet.

A könyv nagyjából azonos terjedelmű két részből, az első és a második világháború harccselekményeit tárgyaló részből áll. Gondosabb szerkesztés az első világháború mérlegét az első részhez csatlakoztathatta volna.

A két világháború közötti tengeralattjárófejlesztés és a második világháború leírása közelebb áll hozzánk, bár az ifjabb nemzedék számára nyilván ez is újdonság. A második rész azonban terjedelmesebb lehetne. Különösen a bővebb leírásokat, az eseménytörténetet keveslem, amit valószínűleg a számtalan és kétségtelenül szükséges táblázat szoríthatott ki a megszabott terjedelmű könyvből. Ez nyilván nem a szerzőn múlhatott. Ismerve a magyar könyvkiadás mostani sajnálatos helyzetét, feltételezhető, hogy ebben a kérdésben papírgondok, nyomdai kapacitáshiány, az árkalkuláció, a vásárlóerő feltételezett hiánya és nem utolsósorban a könyvterjesztők érdektelensége játszott szerepet.

Kár, mert a második világháború tengeralattjárós története izgalmas, drámai történet. Arról nem is beszélve, hogy hatása napjainkig meghatározója világunk történelmének.

A könyvet számtalan jó fénykép, tér-

kép és hajórajz teszi még érdekesebbé. Ehhez képest, 99 forintos árával, ki-mondottan olcsó.

Mindezekhez túl a könyvhöz még né-hány megjegyzés kívánkozik.

Elsősorban hiányolom a „k. u. k.” rö-vidítés feloldását. A szerző nyilván meg van győződve arról, hogy ezt min-denki ismeri. Mégis, legalább az első előfordulásnál, tanácsos lett volna ki-írni: „kaiserliche und königliche, rövi-dítve k. u. k.” A „k. u. k.-s naszádotak”-fordulat azonban semmiképpen sem he-lyes, hiszen nem szabad azt mondani, hogy „... königliche-s”, azaz „királyi-as”, még akkor sem, ha napjainkban használjuk például az „NDK-s” kifeje-zést.

Szerintem magyar könyvben a ha-zánkban kereken száz éve elfogadott „császári és királyi”, rövidítve „cs. és kir.” jelölés a helyes, amint azt egyet-len egyszer, a 62. lapon olvashatjuk. Ha van valaminek magyar megfelelője, ak-kor éljünk vele, különösen, ha feléle-dőben van egy magyar nyelvű haditen-gerészeti szakirodalom. Valamikor ré-gen volt ilyen és a korabeli szerzők nagy műgonddal igyekeztek minden haditengerészeti szakkifejezést magyar-ra átültetni. Ebből a szempontból kü-lönösen érthetetlen a 35. oldalon olvas-ható „Grosskampfschiffe”, amikor en-nek is van már régóta magyar megfe-lelője, a „(nagy)csatahajó”. Ide tarto-zik a torpedó indítására (lanszirozásá-ra) szóló parancs idézése németül: „Los”, méghozzá nagy „L”-el. Helye-sebb a „rajta”. „indul”. „torpedót in-díts” stb. (32., 45., 47. stb. oldal.) Ugyan-ez vonatkozik a többi német kifejezés-re, amelyeknek magyar megfelelője már teljesen meghonosodott szakirodal-munkban: ObH (Legfelsőbb Hadsereg-vezetés) az 55. és 67. oldalon, AOK (Hadsereg főparancsnokság) a 67. olda-lon, Admiralstab (tengerészeti vezér-kar) az 57. oldalon, Hochseeflotte (nyílt-tengeri hajóhad) az 56. oldalon és így tovább.

Hiányolom a különböző — a könyv értékét és érdekességét nagyban emelő — idézetek közelebbi forrásmegjelölé-sét, pl. Weddigen tengerész főhadnagy hadinaplójánál (és természetesen a töb-bi hajónapló és jelentés idézésénél), amikor 1914 szeptember 22-én elsúly-lyesztette a brit ABOUKIR-t és két másik páncélos cirkálót. (Ezek nevét

különben hasztalan keressük a könyv-ben: HOGUE, CRESSY).

Egyébként az osztrák-magyar tenger-alattjárókat a háború kezdetéig római számmal, utána pusztán arab számmal jelölték.

A hivatalos német nyelvű iratokban az „U” az Unterseeboot (tengeralattjáró) rövidítéseként szerepel, de nem tar-tozik úgy hozzá a tengeralattjáró nevé-hez, mint a németeknél. A tengerészek sapkaszalagján is csak a hajó nemét jelöli, amikor az SMS helyett SMU be-tűcsoport került annak a naszádnak a száma elé, amelyen az illető tengerész szolgált (SMS—Seine Majestäts Schiff, SMU—Seine Majestäts Unterseeboot, SMM—Seine Majestäts Monitor.)

A metszetrajzok — helyesen nézet-rajzok — szemléltetőbbek lennének, ha a valódi méretek szerint különböző nagyságúak lettek volna, vagy mind-egyik alá léptéket rajzoltak volna. A táblázatokban foglalt adatok és kimu-tatások korrektek és pontosak s ez nagy érdeme a munkának. Csupán egyetlen kiegészítést tennék a 93. oldalon talál-ható, „Az Osztrák-Magyar Monarchia tengeralattjáró-beszerzései” felcímű ki-mutatáshoz: a 22 hazai gyártású, il-letve építésű naszád közül négyet nem-csak hogy a Monarchia területén, vagy az akkor a Magyar Királysághoz tarto-zott Fiumében, hanem Budapesten, a DGT Óbudai Hajógyárában állítottak elő és vasúton szállították azokat a tengerpartra (a 27, 28, 40 és 41-es szá-múakat).

A német tengerésztisztek rendfoko-zati elnevezésének magyarra átülteté-sénél nagyobb következetességet vár-nék. Gondolok itt az Oberleutnant zur See-re és a Kapitänleutnant-ra. Mert, ha a Kapitänleutnantból sorhajóhad-nagy lett magyarul, akkor a másiktól fregatthadnagynak kellett volna len-nie.

A következőkben néhány elírásra és pontatlanságra hívom fel a figyelmet. Ezek valószínűleg nyomdahibák.

A 40—41. oldalon szó van arról az olasz tengeralattjáróról, amelyet lovag Georg von Trapp sorhajóhadnagy súly-lyesztett el. Ennek a búvárnaszádnak a neve helyesen NEREIDE. A 46. és 47. oldalon szereplő hajó neve helyesen GÁA, a 79. oldalon pedig a tengerész-tiszt neve Dürrigl. A 68. oldalon levő fénykép a 11-es naszádot ábrázolja. A

42. oldalon az U 10, a 49. oldalon pedig az U 11-nek, esetleg az U 15—17 (?) -nek látható fényképe. Sajnos, a kép túl kicsi, sötét és homályos ahhoz, hogy minden kétséget kizáróan meg lehessen állapítani, a felsoroltak közül melyikről van szó. Csak az a bizonyos, hogy nem

az U 10, mert annál egészen más elrendezésűek és alakúak —kerek — a merülőtartályok nyílásai.

És még egy megjegyzés. Winston Churchill sohasem volt admirális, de még csak tengerésztiszt sem.

Csonkaréti Károly

TARTALOM

MAGYARORSZÁG HADBALÉPÉSENEK ÖTVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA

DOMBRÁDY LÓRÁND	A magyar katonai vezetés szerepe a Szovjetunió elleni hadbalépésben — — — — —	3
SZAKÁLY SÁNDOR	„...Magyarország és a Szovjet-Unió között a hadiállapot beállott.” Egy döntés politikai hátteréről — — — — —	27
SZABÓ MIKLÓS	A m. kir. Honvéd Légierő fejlődése, 1938—1941	45

KÖZLEMÉNYEK

BORSÁNYI JULIÁN	„Háborúba sodródásuk fehér foltjai.” Személyes észrevételek az 1941. évi kassai bombatámadáshoz	88
ORMAY JÓZSEF	Richard C. Partridge őrnagy három jelentése Kassa bombázásával kapcsolatban — — — — —	114
FABINYI JÓZSEF	A m. kir. 13. honvéd gyalogosztály története az anyagi-vezérkari tiszt szemszögéből, 1943—1945	123
KARSAI LÁSZLÓ	Cigány katonai munkaszázadok Magyarországon, 1944—1945 — — — — —	157

MŰHELY

PAPP JÁNOS	A főváros ellen intézett stratégiai légitámadások polgári veszteségadatairól, 1944 április—november — — — — —	167
TOMBOR TIBOR	A Honvédelmi Minisztérium Légoltalmi Csoportfőnökségének (HM VI. csoport) kitelepítése a „gyepüre” 1944 novemberében — — — — —	171

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

BONHARDT ATTILA	Major Jenő vezérőrnagy jelentése a m. kir. I. gyorshadtest 1941. évi oroszországi hadjáratának tapasztalatairól — — — — —	174
TILKOVSKY LORÁNT	Bajcsy-Zsilinszky emlékirata a katonai helyzetről Kállay Miklós miniszterelnökhöz 1943 augusztusának első feléből — — — — —	212

SZEMLE

* * *	A magyar katonai emigráció és a hadtörténetírás. Válogatás <i>Adonyi-Naredy Ferenc</i> kritikái írásából — — — — —	218
SÁRHIDAI GYULA	Tengerek szürke farkasai (<i>Csonkaréti Károly</i>) —	228

CONTENTS

TO THE FIFTEENTH ANNIVERSARY OF HUNGARY'S ENTRY INTO WAR

LÓRÁND DOMBRÁDY	The role of the Hungarian military command in the entry into war with the Soviet Union — —	3
SÁNDOR SZAKÁLY	„... The state of war between Hungary and the Soviet Union has set in.” On the political background of a decision — — — — —	27
MIKLÓS SZABÓ	The development of the organization of the Royal Hungarian Air Force, 1938—1941 — — — —	45

PUBLICATIONS

JULIÁN BORSÁNYI	„The blank spots of our getting into the war.” Personal reflections on the bombing attack at Kassa in 1941 — — — — —	88
JÓZSEF ORMAY	Three reports of Major Richard C. Partridge in connection with the bombing attack at Kassa —	114
JÓZSEF FABINYI	The history of the Infantry Division No 13 from the point of view of a staff officer, 1943—1945	123
LÁSZLÓ KARSAI	Gipsy labour companies in Hungary, 1944—1945	157

WORKSHOP

JÁNOS PAPP	On the civilian losses caused by the statistical bombing attacks against Budapest, April—November 1944 — — — — —	167
TIBOR TOMBOR	The translocation of the Civil Defence Group of the Ministry of War (Group VI) to the march-land (gyepű) in November 1944 — — — —	171

HISTORICAL SOURCES

ATTILA BONHARDT	The experiences of the campaign in Russia in 1941. A relation of Major-General Jenő Major	174
LÓRÁNT TILKOVSKY	The memoir of Bajcsy-Zsilinszky on the military situation for Prime Minister Miklós Kállay from the first half of August 1943 — — — — —	212

REVIEW

* * *	The Hungarian military emigration and the historiography. From the reviews of <i>Ferenc Adonyi-Naredy</i> — — — — —	218
GYULA SÁRHIDAI	The grey wolves of the seas. A book on submarines. (<i>Károly Csonkaréti</i>) — — — — —	228

TABLE DES MATIERES

AU 50e ANNIVERSAIRE DE L'ENTRÉE EN GUERRE DE HONGRIE

LÓRÁND DOMBRÁDY	Le rôle des chefs militaires hongrois dans l'entrée en guerre contre l'Union Soviétique — — —	3
SÁNDOR SZAKÁLY	„...l'état de guerre fut venu entre la Hongrie et l'Union Soviétique.” Sur les dessous politiques d'une décision — — — — —	27
MIKLÓS SZABÓ	Le développement de l'Armée de l'Air Honved Royale Hongroise — — — — —	45

COMMUNICATIONS

JULIÁN BORSÁNYI	„Les taches blanches de notre entrée en guerre.” Remarques personnelles sur le bombardement de Kassa en 1941 — — — — —	88
JÓZSEF ORMAY	Trois communiqués du commandant Richard C. Partridge sur le bombardement de Kassa — —	114
JÓZSEF FABINYI	L'histoire de la 13 ^e division d'infanterie honved royale hongroise du point de vue de l'officier matériel-d'état major, 1943—1945 — — — —	123
LASZLÓ KARSAI	Les compagnies de travail militaires tziganes en Hongrie, 1944—1945 — — — — —	157

ATELIER

JÁNOS PAPP	Sur les données de perte civile des attaques aériennes stratégiques contre la capitale, avril—novembre 1944 — — — — —	167
TIBOR TOMBOR	L'évacuation de la Direction d'Equipe de Défense Passive du Ministère de la Défense Nationale (Min. de la Déf. groupe VI.) sur la marche en novembre 1944 — — — — —	171

COMMUNICATIONS DE SOURCES

ATTILA BONHARDT	Expériences de la campagne russe de 1941. Une relation par général de brigade Jenő Major — —	174
LÓRÁNT TILKOVSKY	Mémorandum de Bajcsy-Zsilinszky sur la situation militaire pour le premier ministre Miklós Kállay de la première moitié d'août 1943 — —	212

REVUE

* * *	L'émigration militaire hongroise et l'histoire de la guerre. Choix des écrits critiques de <i>Ferenc Adonyi-Naredy</i> — — — — —	218
GYULA SÁRHIDAI	Les loups gris de mers (<i>Károly Csonkaréti</i>) —	228

INHALT

ZUM FÜNFZIGSTEN JAHRESTAG DES KRIEGSEINTRITTES VON UNGARN

LÓRÁND DOMBRÁDY	Die Rolle der ungarischen militärischen Leitung bei Ungarns Eintritt in den Krieg gegen die Sowjetunion — — — — —	3
SÁNDOR SZAKÁLY	„...Zwischen Ungarn und der Sowjetunion ist der Kriegszustand eingetreten.“ Über den politischen Hintergrund einer Entscheidung — —	27
MIKLÓS SZABÓ	Die organisatorische Entwicklung der Luftwaffe der Ungarischen Königlichen Honvéd, 1938—1941	45

MITTEILUNGEN

JULIÁN BORSÁNYI	„Ungarns Hineinschlittern in den Krieg—Weiße Flecken in der Geschichte.“ Persönliche Bemerkungen zu dem Bombenangriff auf Kaschau im Jahre 1941 — — — — —	88
JÓZSEF ORMAY	Drei Berichte von Major Richard C. Patridge im Zusammenhang mit der Bombardierung von Kaschau — — — — —	114
JÓZSEF FABINYI	Die Geschichte der ungarischen königlichen 13. Honvéd-Infanteriedivision aus der Sicht eines Etappen-Staboffiziers, 1943—1945 — — — —	123
LÁSZLÓ KARSAI	Militärische Arbeitskompanie aus Zigeunern in Ungarn, 1944—1945 — — — — —	157

WERKSTATT

JÁNOS PAPP	Über die Angaben der Zivilverluste bei den strategischen Luftangriffen auf die Hauptstadt, April—November 1944 — — — — —	167
TIBOR TOMBOR	Die Aussiedlung des Luftschutz-Gruppenkommandos des Verteidigungsministeriums (VM Gruppe VI) im November 1944 auf das Grenzömland — — — — —	171

QUELLENPUBLIKATIONEN

ATTILA BONHARDT	Erfahrungen aus dem russischen Feldzug von 1941. Die Meldung von Generalmajor Jenő Major	174
LÓRÁNT TILKOVSKY	Bajcsy-Zsilinszkys Denkschrift über die militärische Lage an den Ministerpräsidenten Miklós Kállay aus der ersten Augushälfte 1943 — —	212

RUNDSCHAU

* * *	Die ungarische Soldatenemigration und die Kriegsgeschichtsschreibung. Eine Auswahl von den kritischen Publikationen von <i>Ferenc Adonyi-Naredy</i> — — — — —	218
GYULA SÁRHIDAI	Graue Wölfe der Meere (<i>Károly Csonkaréti</i>) —	228

СОДЕРЖАНИЕ

К 50-ОЙ ГОДОВЩИНЕ ВСТУПЛЕНИЯ ВЕНГРИИ В ВОЙНЫ

ЛОРАНД ДОМБРАДИ	Роль венгерского военного руководства во вступлении Венгрии в войну против СССР — — —	3
ШАНДОР САКАЙ	„... Между Советским Союзом и Венгрией наступило состояние войны“. О политической изнанке одного решения — — — — —	27
МИКЛОШ САБО	Развитие Военно-Воздушных Сил Венгерской королевской Армии 1938—1941 — — — — —	45

СТАТЬИ

ЮЛИАН БОРШАНЫ	„Белые пятна нашего «дрейфования» в войны“. Личные замечания о бомбардировке г. Кошице в 1941 году — — — — —	88
ЙОЖЕФ ОРМАИ	Три донесения майора Рихарда Ц. Партридж в связи с бомбардировкой г. Кошице — — — — —	114
ЙОШЕФ ФАБИНЬИ	История 13 гонведской пехотной дивизии Венгерской королевской Армии с точки зрения офицера матчабжения генерального штаба, 1943—1945 гг.	123
ЛАСЛО КАРШАИ	Цыганские военные рабочие роты в Венгрии, 1944—1945. — — — — —	157

МАСТЕРСКАЯ

ЯНОШ ПАПП	О данных гражданских потерь в ходе стратегических воздушных налетов в апреле — ноябре 1944 года — — — — —	167
ТИБОР ТОМБОР	Перебазировка Управления ПВО Министерства обороны (VI управление МО) на местность в ноябре 1944 года — — — — —	171

ПУБЛИКАЦИИ ИСТОЧНИКОВ

АТТИЛА БОНХАРДТ	Опыт, приобретенный в ходе русской кампании 1941 года. Донесение генерал-майора Йене Майора	174
ЛОРАНТ ТИЛКОВСКИ	Памятная записка Байчи-Жилинского о военном положении, адресованная к премьер-министру Миклошу Каллаи в первой половине августа 1943 года — — — — —	212

ОБЗОР

* * *	Венгерская военная эмиграция и военная историография. Выборка из критических статей Ференца Адони-Нареди — — — — —	218
ДЬЮЛА ШАРХИДАИ	Серые волки морей (Крой Чонкарети) — — —	228

Felfüggesztő abroncs maradványa orosz „zs” betűvel

Ára: 60,- Ft

Szerzőink figyelmét felhívjuk az alábbiakra:

1. A szerkesztőség csak olyan kéziratokat fogad el, amelyek megfelelnek az „első közlés” kívánalmainak.
2. A kéziratot három példányban kérjük a szerkesztőséghez eljuttatni, mellékelve – új szerző esetében – külön lapon a szerző nevét, lakcímét, esetleg telefonszámát, munkahelyét, beosztását és tudományos fokozatát.
3. Végleges szövegű kéziratokat kérünk, mert a korrektúrában változtatásokra (kiegészítésekre) már nincsen lehetőség.
4. A szerkesztőség optimális terjedelműnek az 1,5–2,5 íves kéziratot tekinti – a jegyzetapparátussal együtt. 3 ívet meghaladó tanulmányt technikai okok miatt nehezen tudunk közölni. (Egy ív: 32 géppel írt oldal, oldalanként 25 sorral, soronként 50 leütéssel.)
5. A kéziratok jobb kezelhetősége érdekében kérjük, hogy a másolatokat is az első példánnyal azonos – nem másoló – papírra gépeljék, normál, nem gyöngybetűs írógéppel. Az esetleges javításokat a második és harmadik példányra is kérjük rávezetni.
6. A kiemeléseket a szerző egyszer húzza alá, a kézirat lapjait folyamatosan és arab számokkal számozza, a jegyzeteket a kézirat végére helyezze, külön lapszámozással.
7. Az idegen nyelvű forrásokból az idézeteket általában magyarra fordítva kérjük, s csak olyan kivételes esetekben az eredeti nyelven is, amikor értelmezésük problematikus lehet.
8. A jegyzetapparátusban a jegyzetszámozás folyamatosan és arab számokkal történjék. A hivatkozott mű szerzőjének nevét egyszerű aláhúzással emelje ki a kézirat szerzője és pontosan tüntesse fel a levéltári, kéziratári és bibliográfiai adatokat.
9. Folyóiratunk az évszázadokat római számokkal jelöli. (Az idézetek, tanulmány- és könyvcímek kivételével.)
10. Recenziók esetében a cím mellett szükségesek a pontos bibliográfiai adatok és idegen nyelvű kiadványok esetén a cím magyar fordítása is. A recenziók terjedelme az öt kéziratoldalt lehetőleg ne haladja meg.
11. Nyomdatechnikai és terjedelmi okokból csak minimális illusztrációs anyagot fogadunk el. A szerző a számozott és címmel ellátott ábrákat, táblázatokat csatolja a kéziratához, feltüntetve minden ábra és táblázat hátlapján a nevét és a kézirat címét, a kéziratban pedig a táblázatok és az ábrák helyét.